

TOPONÍMIA I MALNOMINACIÓ. EL CAS DE LLORITO

Pau Bibiloni Jaume i Andreu Ramis Puig-gros

XVI Jornada d'Antroponímia i Toponímia. Binissalem, 2003

INTRODUCCIÓ

Aquesta comunicació té com objectiu inventariar i classificar els malnoms que fan part dels topònims de l'àrea geogràfica septentrional del terme municipal de Llorito (Lloret de Vistalegre). Aquesta àrea suposa aproximadament un terç de la superfície del terme i abraça gairebé totes les terres situades a la franja que va des del nord-est fins al nord-oest. Aquest territori està ocupat per sa Comuna de Llorito, les possessions de Son Gelabert de Baix, Son Gelabert de d'Alt, Son Joan Jaume, Son Marron, Son Joan Arnau i les parcel·lacions o establiments que han generat aquestes grans propietats.

La major quantitat de topònims que incorporen malnoms correspon, lògicament, als establiments de les possessions. La fragmentació de la propietat i la necessària identificació de cada parcel·la expliquen aquest fenomen. En general, s'usa el genèric propi de la finca matriu, acompanyat per un determinant que gairebé sempre coincideix amb el malnom del nou propietari. A tall d'exemple vegeu: *Son Gelabert d'en Rei*, *Son Joan Jaume d'en Ruberto* o *Son Marron de Can Vent*. En alguns casos es precisa encara més incorporant el nom de pila al malnom que es manté com a determinant: *Son Marron de Can Marçal* esdevé *Son Marron de l'amo en Toni Marçal* o *Son Marron de Can Roca* passa a ser *Son Marron de l'amo en Toni Roca*.

El número total de topònims recollits a la zona estudiada és de 572, dels quals 214 són topònims que incorporen malnoms en la seva estructura, amb un percentatge del 37,4%. D'entre el conjunt de topònims amb malnominació hem aïllat un total de 89 malnoms, el que suposa un 16% del total de malnoms de Llorito recollits per Andreu Ramis (1997) *Malnoms a Llorito. Segles XIV-XX*. Mallorca: Di7 Ed.

CLASSIFICACIÓ

La classificació d'aquests topònims, s'ha fet en base a la usada per Andreu Ramis (1997). En aquest sentit, classifiquem els malnoms a partir del seu camp semàntic. Els que

usen la toponímia major com a configurador sumen un total de 15 (7%). Els corresponents a toponímia menor, sumen 22 (10,2%). Els originats a partir de noms propis són 80 (37,3%). Els relatius a oficis i ocupacions sumen un total de 18 (8,4%). Els sociotopònims recollits han estat 7 (3,2%). Els que fan referència al caràcter de les persones (trets físics i psicològics) sumen 40 (18,6%). Finalment, els que tenen el seu origen a partir d'un símbol o d'una metàfora són 32 (14,9%).

Toponímia major

Són tots aquells que tenen el seu origen en noms de països, regions i localitats. En aquest mateix grup hi afegim els gentilicis que denoten procedència.

Ca s'Inglès	Can Randa
camí de Can Randa	Can Toni Randa
camí de s'Aragonès	es camí de Ca s'Inglès
Can Bieló d'en Sóller	es cau d'en Llubí
Can Bieló d'en Búger	es pins d'en Sóller
Can d'Amós de l'Amo en Jaume de	sa garriga de Can Menorc
s'Aragonès	sa rota d'en Menorc
Can Pere Senceller	Son Joan Jaume de Can Randa

Toponímia menor

Malnoms que tenen el seu origen en noms de possessions, establiments, llocs, cases, indrets, etc. Gairebé sempre indiquen residència.

Ca l'Amo en Toni de Son Ramon	es Rafalet de Binitaref
camí de s'Aragonès	es Rafalot de s'Hort
camí des Rafalet	sa garriga de Can Ramon de sa Riba
Can Bieló de Binitaref	sa garrigueta de s'Hort
Can d'Amós de l'Amo en Jaume de	sa punta de l'Amo en Toni de Son Marron
s'Aragonès	sa talaia de l'Amo en Toni de Son Ramon
Can Daumau de l'Amo en Miquel de	sa tanca de Son Ramon
s'Hort	Son Gelabert de l'Amo en Toni de Son
Can Toni des Colomer	Ramon
es camí de Can Campà	Son Joan Jaume de s'Arraval
es camí de Son Cul-enrera	Son Joan Jaume de s'Hort
es camí de Son Gelabert	Son Marron de l'Amo en Toni de Son
es camí de Son Gelabert de Baix	Marron

Noms propis

Malnoms que procedeixen d'un nom o també d'un cognom.

Ca l'Amo en Miquel Ruberto	Ca n'Inès
Ca madò Joanaina Roca	camí de Can Brines
Ca na Balaguera	camí de Can Miqueló
Ca na Companya	camí de Son Rubí
Ca na Daumava	Ca n'Andreu Tòfol

Can Balaguer	es camí des Camp Vanrell
Can Biel Castell	es camí que se'n va en es Camp Vanrell
Can Biel Roca	es camp Vanrell
Can Bielő	es cantó d'en Vicenç
Can Bielő de Binitaref	es claper des Camp Vanrell
Can Bielő de l'Amo en Cion	es coll d'en Sureda
Can Bielő de Mestre Bernat Ferrer	es comellar d'en Cion
Can Bielő de na Beateta d'en Xixili	es comellar d'en Pere Seu
Can Bielő de na Panxona	es pinar de Can Bielő
Can Bielő de ses Martines	es pinar d'en Bielő
Can Bielő d'en Búger	es pinaret d'en Bielő
Can Bielő d'en Pellusco	es pou de Can Bielő
Can Bielő d'en Sóller	es sementer de Ran de Can Brines
Can Bielő d'en Vegili	sa bassa de ses Calusses
Can Bielő des Cristo	sa bassa d'en Calussa
Can Borràs	sa costa d'en Bielő
Can Calussa	sa cova de Can Bielő
Can Daumau de l'Amo en Toni Vermei	sa punta d'en Cion
Can Daumau de l'Amo en Miquel de s'Hort	sa raia d'en Llulla
Can Francesc Castell	sa rota d'en Brines
Ca n'Horrac	sa rota d'en Llofriú
Can Masset	s'era de na Balaguera
Can Miquelet de Cas Ferrer	s'era d'en Mengual
Can Miqueló	Son Gelabert d'en Ruberto
Can Molines	Son Joan Jaume d'en Mengual
Can Pep Palau	Son Joan Jaume de na Balaguera
Can Pere Roca	Son Joan Jaume de na Vanrella
Can Roca	Son Joan Jaume d'en Mengual
Can Romaguera	Son Joan Jaume d'en Perico (Antoni Perico)
Can Sastre	Son Joan Jaume d'en Ruberto
Can Toni Roca	Son Marron de Can Marçal
Can Ventura	Son Marron de Can Roca
Can Xesc Sastre	Son Marron de l'Amo en Toni Roca
es camí de Can Raió	Son Marron de l'Amo en Toni Marçal
es camí de Can Romaguera	Son Marron d'en Quelet

Oficis i ocupacions

Malnoms que tenen el seu origen en els oficis i les ocupacions.

Ca sa Fidevera	Can Pagès
camí de sa Caseta de Cas Garriguer	Cas Garriguer
Can Bielő de Mestre Bernat Ferrer	es Rafalet de ses Sabateres
Can Fideu	es Rafalot de na Sabatera
Can Mercader	sa caseta de Cas Garriguer
Can Miquelet de Cas Ferrer	sa caseta des Garriguer

sa granja des Botiguer Nou
sa rota des Cotxer
Son Gelabert des Lleter

Son Joan Jaume de l'Amo en Toni Garriguer
Son Joan Jaume de na Fustera
Son Marron de Cas Pomer

Sociotopònims

Malnoms que tenen el seu origen en participació ciutadana i estaments socials; professions liberals; activitats intel·lectuals; càrrecs de la vida pública, política, administrativa, religiosa, militar; esports; jocs; teatre; etc.

es cantó de na Frare
es cantó de Ca na Frare
es camí de Can Dimoni
Son Gelabert d'en Rei

Can Bieló des Cristo
es Pi de sa Senyora
Ca l'Hermano

Aspectes caracterològics

Malnoms que tenen el seu origen en les característiques de constitució i morfologia física i corporal; en la higiene, cura i salut del cos; en els trets psicològics, caracterològics i actitudinals.

Baix de Can Panxó
Ca madò Joanaina Rata
Ca madò Rossa
camí de Can Beatet
camí de Can Vermei
Can Basques d'en Rosset
Can Beato
Can Bieló de na Beateta d'en Xixili
Can Bieló de na Panxona
Can Bieló d'en Pellusco
Can Botxa
Can Caparrot d'en Rosset
Can d'Amós d'en Rosset
Can Daumau de l'Amo en Toni Vermei
Can Moreu
Can Pago
Can Quixalí
Can Rei Mengo
Can Rosset
Can Sanat

Cas Gigant
es clot d'en Petot
es racó de Cas Mostel
es Rafalet de Can Rosset
es Rafalet de madò Joanaina Rata
es Rafalot de Can Mandau
es Rafalot d'en Beato
es Rafalot d'en Morret
es sementer de Can Panxó des Cós
sa coma de na Bondada
Son Gelabert d'en Bernat Xoroi
Son Gelabert de Can Blanc
Son Gelabert d'en Pago
Son Joan Jaume d'en Moreu
Son Joan Jaume d'en Pelea
Son Joan Jaume de ses Rossetes
Son Joan Jaume d'en Panxó
Son Joan Jaume d'en Pau Bondat
Son Joan Jaume d'en Rosset
Son Joan Jaume d'en Tasà Moreu

Aspectes simbòlics i metàfores

Malnoms que tenen el seu origen en el simbolisme i les metàfores: per nominació de coses i objectes, per nominació de vegetals i per nominació d'animals. Cada un d'aquests malnoms metafòrics generalment designa alguna qualitat o mancança de la persona que el

porta i, a la vegada, sempre en relació amb el significat del nom del qual prové o amb alguna de les seves qualitats.

Metaforisme i simbolisme procedent de coses, objectes, meteorologia, etc.

Ca na Bossa	Cas Treco
Can Basques	es cantó d'en Boira
Can Basques d'en Rosset	es portell d'en Boira
Can Bieló d'en Vegili	es Rafalot d'en Caramel-lo
Can Brei	es sementer de Can Vegili
Can Pirris	sa caseta d'en Serena
Can Rasca	Son Joan Jaume d'en Vegili
Can Siurell	Son Marron de Can Vent
Can Vegili	

Metaforisme i simbolisme procedent de plantes

Ca na Pomera	Cas Moro Tabac
Can Botxa	es camí de Cas Moro Tabac
Can Parreta	Son Joan Jaume d'en Pomer
Can Revellet	

Metaforisme i simbolisme procedent d'animals

Ca Madò Joanaina Rata	es Rafalet de Madò Joanaina Rata
es comellar d'en Busqueret	es Rafalot d'en Traquet
es pla d'en Busqueret	sa caseta de l'Amo Arnau Ferrerico
es racó de Cas Mostel	Son Joan Jaume d'en Traquet

CASOS PARTICULARS

En el recull toponímic de la zona hem localitzat alguns topònims opacs, dels quals en desconeixem el significat. No obstant això, aportam informacions diverses que poden servir de base de discussió.

Brei

Aquest topònim (*Can Brei*) correspon a una partida de terra d'aproximadament una quarterada d'extensió que confronta amb la possessió de Son Marron i el camí Vell d'Inca. Té tres tanques. Actualment totes de pleta i pinar. Antigament, la de ran de Son Marron es cultivava. L'indret es caracteritza pel fort pendent al costat sud del comellar de Can Canea, ran de les barreres de Son Marron. Les característiques topogràfiques afavoreixen la formació de xaragalls i brolls d'aigua que permeten la conformació d'un mantell vegetal propi de zones humides i ombrívols.

Aquestes característiques biogeogràfiques ens permeten aventurar, amb totes les cautes possibles, alguna relació amb la hipòtesi que explica Joan COROMINES (1989-1997) *Onomasticon Cataloniae*. Barcelona: Curial Ed., vol. III, pàg. 128-129, s.v. BRULL.

Marron

Aquest mot que designa la possessió *Son Marron*, situada al nord del terme de Llorito, a més d'altres indrets a Santa Eugènia i Inca, i especialment el malnom *Marron* (RAMIS, 1999: 114), força estès a Llorito, manté la seva opacitat. Coromines (1989-1997, vol. V, pàg. 196) s.v. MARFÀ i MARVÀ, apunta a una possible hipòtesi etimològica. El *Diccionari Català-Valencià-Balear* d'ALCOVER i MOLL (1980) diu del mot Marron: *despectiu que s'aplica als homes inútils o que fan nosa (Manacor).*

«A una dona treu poc
tenir s'homo jornalera,
perquè d'hivern sempre té
s'arrufó devora es foc,
i si ha d'anar a qualque lloc
ha de dir a s'aubercoc:
Marron, que no hi véns a bé?» (cançó pop. Mall.).

Per la nostra part, a hores d'ara, podem aportar noves referències documentals que es remunten al segle XVI: *Dia 30 de maig de 1510, el lloctinent i capità de Mallorca, vist el procés contra Jaume Gilabert "Marron" de Sineu...; Dia 22 de gener de l'any següent (era l'any 1785) declaren alguns testimonis: Joan Puig-gros "Marron"...; Dia 26 de juny de 1812, Magdalena Marcel, viuda de Miquel Ramis i Ferrer, va capbrevar la possessió de Son Marron, confrontant amb la Casa Baixa, abans Son Gil, el Rafalet que fou de Lleonard Arnau i altres terres. Veure ROSSELLÓ VAQUER (2002) *Noticiari de Llorito Segles XIII-XX*. Mallorca: Ajuntament de Lloret de Vistalegre. Pàg. 45, 106 i 109.*

Pellicà

Propietat anomenada *Cas Pelicà d'en Marron*, d'aproximadament quatre quarterades d'extensió, conformada per 4 tanques de paret seca, propietat dels hereus de Bartomeu Ramis *Marron*. Hi ha la construcció vella d'una caseta amb corral de figueres de moro i corralet amb llimonera; la caseta té una porxada a la part nord. Entre el camí des Rafalet i la caseta, hi ha un aljub amb capella, cisternó, pica i abeurador. Aquesta partida de terra fa part dels establiments de Son Marron i confronta, per llevant, amb el camí des Rafalet; per ponent, amb la partió del terme de Llorito i Costitx; per tramuntana, amb les partides de terra de Cas Treco, Ca l'*Hermano* i es Rafalet de madò Joanaina Rata; pel migjorn, amb Ca n'Andreu Tòfol i Can Masset.

Tant la informació oral, facilitada pel propietari, com una referència documental de la primera part del segle XIX, indiquen l'origen lligat a un malnom, del qual hem de reconèixer l'opacitat.

«*Dia 21 de Mayo de 1824. Convocados todos los Padres en la celda del R. P. fr. Jayme Thomas, el Pr. fr. Domingo Oliver, dijo que en atencion que el Convento no tenia mulo, y lo necesitaba, si les parecia bien comprar uno de un traginero llamado el Pellicá por el precio 83 s. y tomados los informes de los peritos se resolvio que si. De lo que doy fe, fr. Mariano Esteva, secr. (BB-I-18, Resoluciones de capítol del Convent de Llorito, f. 118v).*»

Treco

Propietat anomenada *Cas Treco* d'aproximadament una quarterada i mitja poblada d'arbres. Conformada per dues tanques, un corral i una casa amb dependències. Actualment és propietat dels hereus d'Andreu Ramis Aloi *Rosset*. Les confrontes corresponen, per

ponent i tramuntana, amb la partió del terme de Lloret i Costitx, per llevant, amb Ca l'Hermano i, per migjorn, per Cas Pelicà d'en Marron.

Pel que fa al possible origen d'aquesta malnominació, a Llorito hi ha el malnom *Teco*. Andreu Ramis (1977, pàg. 156) el cita des de l'any 1843, encara que també és d'origen i etimologia desconeguts. El suposa com una masculinització de *teca*, entès com a menjar bé o amb la denominació del renou d'un cos sòlid que topa amb un altre (renou de teler). Aquest malnom actualment el porta la família de Llorito, Gelabert Estela.

El *Diccionari Català-Valencià-Balear*, s.v. *Trec* aporta dues accepcions: com a equivalència castellana de *tris* (*Dic. Figuera*) i com a llinatge existent a Marçà i Tivenys (escrit *Trech*). Així mateix, ROSSELLÓ VAQUER i VAQUER BENNÀSSAR (1973) a *Història de Sencelles i Costitx 1229-1600*, Palma: Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear, pàg. 53, el 22 de gener de 1558 documenten: «*Joan Ferragut, (a) Gros de Custix lloga a Pere Rayó i al seu fill Joan, (a) Truc, la seva possessió...*»

Finalment, COROMINES (1989-1997, vol. VII, pàg. 333) s.v. TRAC, apunta un origen onomatopèic, relatiu a enginys d'aigua o a paranys de caça.